

دانشگاه خوارزمی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه

جهت دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته تکنولوژی آموزشی

ارزیابی مولفه‌های گرافیکی کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توان جسمی و حرکتی به منظور ارایه راهبردهای کاربردی

استاد راهنما:

دکتر پوران‌دخت فاضلیان

استاد مشاور:

دکتر حسن رستگارپور

پژوهشگر:

طیبه عزیزی

۱۳۹۴

پایگاه اطلاعات علمی ایران

فهرست

.....	فصل اول.....
۱.....	مقدمه
۱.....	بیان مسأله
۴.....	اهداف
۴.....	هدف اصلی.....
۴.....	اهداف فرعی
۵.....	سوالهای تحقیق
۵.....	سوال اصلی.....
۵.....	سوالهای فرعی
۶.....	ضرورت انجام تحقیق
۶.....	تعاریف واژه ها و اصطلاحات
۶.....	تعاریف نظری
۶.....	تعاریف عملیاتی
.....	فصل دوم.....
۱۰.....	مقدمه
۱۱.....	نگاهی به آموزش و پرورش استثنایی در جهان و ایران
۱۳.....	نگاهی به تحولات آموزش و پرورش استثنایی در ایران
۱۴.....	آموزش و پرورش کودکان استثنایی
۱۵.....	دانش آموز استثنایی
۱۵.....	درصد شیوع.....

۱۵.....	طبقه بندی
۱۷.....	اهداف آموزش و پرورش استثنایی
۱۸.....	انواع مراکز آموزشی
۱۸.....	برنامه آموزشی
۱۸.....	ملاحظات آموزشی
۲۱.....	برنامه توان بخشی
۲۱.....	کودکان و دانش آموزان معلول جسمی - حرکتی
۲۲.....	انواع معلولیت جسمی - حرکتی
۲۲.....	شیوع
۲۳.....	اسبب شناسی
۲۳.....	طبقه بندی
۲۴.....	اسپاستیک
۲۴.....	آتوئید
۲۵.....	آتاکسی
۲۵.....	مختلط
۲۶.....	ویژگی های کودکان معلول جسمی - حرکتی
۲۷.....	ملاحظات آموزشی
۲۹.....	کتاب درسی
۳۱.....	گرافیک و کتاب درسی
۳۴.....	اصول و مبانی طراحی گرافیک
۳۴.....	عناصر طراحی گرافیک
۴۳.....	اندازه ی تایپ

۴۴	طول سطر
۴۶	فاصله سطر (لیدینگ)
۴۶	ترازبندی
۴۶	چپ چین
۴۷	راست چین
۴۷	هم تراز
۴۸	تایپ دورچین:
۴۸	طراحی متن کتاب درسی
۵۳	اصول طراحی گرافیک
۵۴	توازن
۵۴	تباین
۵۵	تاکید
۵۵	وحدت
۵۶	هماهنگی
۵۶	کادر
۵۷	تصویر در کتاب های درسی
۶۰	نقش تصویر در کتابهای درسی
۶۰	نقش توصیفی
۶۰	نقش اشاره گر
۶۱	نقش ریاضی - منطقی
۶۱	نقش داده نمایی
۶۱	نقش الگوریتمی

۶۱	نقش کارکردی
۶۲	نقش ساختارنما
۶۲	طراحی تصویرهای آموزشی مؤثر
۶۴	مبانی نظری
۶۴	رمزگردانی دوگانه
۶۵	طراحی کتاب های درسی و نظریه رمزگردانی دوگانه
۶۶	نظریه ادراک دیداری
۶۷	طراحی کتاب های درسی و نظریه ادراک دیداری
۷۰	نظریه ادراک دیداری گشتالت
۷۲	الف- گروه بندی
۷۶	ب - تضاد شکل و زمینه
۷۷	سابقه ی علمی پیشینه تحقیق در ایران و خارج از کشور
۷۷	الف- تحقیقات داخلی
۷۹	ب- تحقیقات خارجی
	فصل سوم
۸۲	مقدمه
۸۳	جامعه آماری
۸۳	حجم نمونه و روش نمونه گیری
۸۲	روش انجام تحقیق
۸۲	روش پژوهش
۸۳	ابزار جمع آوری اطلاعات
۸۶	روش تحلیل داده ها

.....فصل چهارم.....

مقدمه ۸۸

یافته ها..... ۸۸

متغیرهای جمعیت شناختی ۸۸

سوالات پژوهش ۹۲

.....فصل پنجم.....

مقدمه ۱۰۲

بحث و نتیجه گیری ۱۰۲

محدودیت‌های پژوهش ۱۰۶

راهبردهای کاربردی ۱۰۷

پیشنهاد‌های پژوهشی ۱۰۸

به پاس تعبیر عظیم و انسانی شان از کلمه ایثار و از خودگذشتگان

به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجودشان که در این

سردترین روزگار ان بهترین پشتیبان است

به پاس قلب های بزرگشان که فریادرس است و سرگردانی و

ترس در پناهشان به شجاعت می گراید

و به پاس محبت های بی دریغشان که هرگز فروکش نمی کند

این مجموعه را به پدر و مادر عزیزم تقدیم می کنم

فصل اول

کلیات پژوهش

مقدمه

در دین مبین اسلام افراد با هر نوع توان و استعداد حق برخوردار از موهبت الهی و حقوق اجتماعی را دارند و استعداد و توان آنها در هر حد و اندازه قابل پرورش و تربیت است. بنابر این باید امکانات بهره‌وری از مواهب الهی را برای همه افراد در سایه تعلیم و تربیت صحیح فراهم نمود. مسئله دیگری که در رابطه با تعلیم و تربیت گروه با نیازهای ویژه مطرح است، این است که عدم توجه به تعلیم و تربیت آنان موجب زیانهای اجتماعی و اقتصادی برای جامعه و در واقع هدر رفتن تعداد زیادی از افراد خواهد شد. مضافاً اینکه با عنایت به شرایط جسمی و روانی این گروه اگر عدم توجه به آنان باعث انحرافات و اشکالات اجتماعی شود اثر مستقیم آن بر جامعه مترتب خواهد شد که در نزد خداوند مسئول خواهیم بود. با کمی دقت و تامل در خلقت انسان‌ها، درمی‌یابیم که هیچ دو انسانی مانند یکدیگر نیستند. این تفاوت‌ها در ابعاد مختلف جسمی، ذهنی و رفتاری قابل مشاهده و ادراک است که، حکمت و فلسفه خاصی زیربنای این تفاوت‌ها می‌باشد. ما دقیقاً نمی‌دانیم اگر این تفاوت‌ها نبود و انسان‌ها از ابعاد مختلف مانند یکدیگر بودند، دنیای انسان‌ها و امور مربوط به آنان چگونه می‌شد؟ آیا انسان‌ها از یکدیگر به لحاظ ظاهری قابل تشخیص بودند؟ آیا نیازهای متنوع انسانی که استعدادهای مختلف را می‌طلبد، برآورده می‌شد؟

با این حال اگرچه هر یک از انسان‌ها در مفهومی عام و گسترده، استثنایی هستند، اما این تفاوت‌ها در اکثر افراد، چشمگیر نیست و لذا این گروه اکثریت را اصطلاحاً "گروه هنجار" یا "متوسط" تلقی می‌کنند. در حالی که آنچه امروزه به طور عام از مفهوم استثنایی برداشت می‌شود، در واقع وجود تفاوت‌های فاحش پاره‌ای از انسان‌ها در زمینه گوناگون با گروه اصطلاحاً بهنجار است.

در هر حال اگر بر این باور باشیم که ستون‌های تمدن هر جامعه بر نظام آموزش و ساختار آموزش و پرورش آن استوار است، بدون تردید سلامت، جامعیت و کارآمدی نظام آموزش و پرورش آن جامعه نیز در گروی وسعت، گستردگی، تنوع و کیفیت برنامه‌های جامع آموزش استثنایی و درصد کودکان و دانش‌آموزانی است که به عنوان استثنایی یا دارای نیاز ویژه مورد تشخیص و شناسایی واقع شده و خدمات آموزشی موثری در مدارس عادی یا

کلاس‌های خاص به ایشان ارائه می‌شود. از آنجایی که قسمت اعظم آموزشهای امروزه بر محتوای کتب درسی استوار است لذا بررسی و توجه به نحوه تهیه و تدوین کتب از اهمیت خاصی برخوردار است. هر چند در سال‌های اخیر تلاش‌هایی در جهت به‌سازی و تغییر فیزیکی و ظاهری آن‌ها رخ داده است اما نبود مدلی مدون به عنوان استاندارد، که از صافی‌های متخصصین آموزشی، گرافیکی، چاپی و غیره گذشته باشد، سبب گردیده این موضوع مهم، قربانی کم‌اهمیتی، اعمال سلیقه‌ی شخصی، مطابقت نداشتن با اهداف آموزشی، عدم توجه به سن مخاطب و مسایلی از این دست گردد. این امر در آموزش و پرورش کودکان استثنایی که دارای نیازهای ویژه هستند از اهمیت بیشتری برخوردار است، به همین دلیل در این پژوهش به بررسی مولفه‌های کتاب‌های درسی این کودکان خواهیم پرداخت.

بیان مسأله

" کتاب درسی معیار باید با یک نگاه چند بعدی به لحاظ محتوا، ساختار، طراحی و سازمان دهی منتشر شود." کتاب درسی باید به گونه‌ای تدوین شود که بتواند تحقق هدفهای آموزش را ممکن سازد. برای ایفای این رسالت، کتاب درسی علاوه بر کیفیت و نحوه‌ی آرایه‌ی مطلوب، بناید بتواند یادگیرنده را برای یادگیری و توسعه‌ی آن در یادگیریهای بعدی یاری رساند. رسیدن به این نوع کتاب درسی یکی از مهم‌ترین فعالیتهای برنامه‌ریزی درسی و تألیف کتاب در آموزش و پرورش و سایر مراکز یادگیری تلقی می‌شود" (ملکی، ۱۳۸۴).

نظام آموزشی هر کشور دارای اهدافی است که کتاب‌های درسی نقش بسیار تأثیر گذاری در نیل به این اهداف دارند. محتوای کتاب‌های درسی بر اساس سیاست‌های کلی نظام تعیین و توسط برنامه ریزان آموزشی تبیین می‌گردد. اما مسئله اساسی این است که طراحی ظاهری کتاب به گونه‌ای صورت گرفته است که دیدگاه (سلیقه بصری) مخاطب را تحت تأثیر قرار دهد و از سوی دیگر به مقوله‌های همچون اصل تأکید، اصل خود آموزی، اصل هویت تصویری، اصل توجه به ویژگی‌های مخاطب و ... بپردازد. این مولفه‌ها در آموزش کودکان استثنایی "کودکان

با نیازهای ویژه" به دلیل نارسایی های مختلف، از اهمیت بیشتری برخوردار است. می توان کتاب درسی را به دو بُعد محتوایی و ظاهری تقسیم بندی کرد. هر دو جنبه از اهمیت و ارزش خاص خود برخوردارند و مکمل یکدیگر می باشند. آنچه در زمینه کتابهای درسی همواره توجه متخصصان را به خود جلب کرده است، چاپ کتابهایی بوده که بتواند از نظر دیداری بیشترین ارتباط را با مخاطب برقرار سازد و او را چنان درگیر کند که به عمق مفاهیم کتاب دست یابد. یک طراحی خوب و مناسب با موضوع و محتوای کتاب می تواند رغبت خواننده و مخاطب را بسیار افزایش دهد. در مقابل یک طراحی گرافیکی نامناسب سبب می شود کتابی غنی و دارای چهارچوب محتوایی مناسب به راحتی مورد بی توجهی قرار گیرد و حتی فراموش شود. لوهمن^۱ (۲۰۰۵) ضمن تأکید بر نقش تصویر و اهمیت طراحی گرافیک، معتقدند طراحی گرافیک باید تنها یک هدف را دنبال کند و آن عرضه اطلاعات پیچیده به شیوه ای قابل فهم و یادگیری است. موفقی (۱۳۷۰) نیز بر اهمیت طراحی گرافیک کتابهای درسی تأکید می کند و اولین قدم را در تدوین کتاب، انتخاب طراح گرافیک می داند.

طراح گرافیک برای القای مطالب با استفاده از تواناییها و مهارتهایش و به کمک ارتباط تصویری، با مخاطبان خود، از هر گروه سنی، رابطه برقرار می کند و با آنان سخن می گوید و علاوه بر زیباییهای دیداری، حرکت آموزشی و انتقال فرهنگ و مطالب را انجام می دهد. او می تواند در ارایه مطالب سنگین و پیچیده درسی نقش مهمی داشته باشد و با فراهم سازی طرحهای واقعی، ساده و گویا، جزئیات را به تصویر بکشد و فهم و درک مطلب را آسان کند؛ به گونه ای نکته های مبهم و سؤال برانگیز را کاهش دهد و به امر آموزش کمک نماید (ملک افزلی، ۱۳۷۸).

از آنجایی که رعایت موارد مذکور در طراحی کتب کودکان با نیازهای ویژه دارای اهمیت بسیاری است. پژوهشگر در این تحقیق به دنبال این موضوع خواهد بود که کتاب های درسی اول ابتدایی کودکان کم توان جسمی و حرکتی تا چه اندازه توانسته اند در بُعد گرافیکی و ظاهری موفق عمل کنند و رضایت مخاطبین را جلب کرده و

نیازهای آنها را پاسخگو باشند و از طرفی تا چه اندازه با معیارها و استانداردهای برخاسته از هنر و علم یادگیری مطابقت داشته‌اند.

اهداف

هدف اصلی

ارزیابی طراحی گرافیکی کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی

اهداف فرعی

- ارزیابی طراحی صفحات در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی
- ارزیابی طراحی عکس و نقاشی در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی
- ارزیابی طراحی شکل و جدول در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی
- ارزیابی طراحی متن در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی
- ارزیابی طراحی جلد کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی

سوالهای تحقیق

سوال اصلی

طراحی گرافیکی کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی تا چه اندازه با استانداردهای طراحی گرافیکی کتب مطابقت دارد؟

سوالهای فرعی

۱. ارزیابی طراحی صفحات در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی، بر اساس ملاک های موجود از دیدگاه معلمان چگونه است؟
۲. ارزیابی طراحی عکس و نقاشی در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی، بر اساس ملاک های موجود از دیدگاه معلمان چگونه است؟
۳. ارزیابی طراحی شکل و جدول در کتب درسی اول ابتدایی کودکان با کم توانی جسمی و حرکتی، بر اساس ملاک های موجود از دیدگاه معلمان چگونه است؟
۴. ارزیابی طراحی متن در کتب درسی اول ابتدایی کودکان کم توانی جسمی و حرکتی، بر اساس ملاک های موجود از دیدگاه معلمان چگونه است؟

۵. ارزیابی طراحی جلد کتب درسی اول ابتدایی کودکان با کم توانی جسمی و حرکتی، بر اساس ملاک‌های موجود از دیدگاه معلمان چگونه است؟

تعاریف واژه‌ها و اصطلاحات

تعاریف نظری

ارزیابی: جمع آوری و کاربرد اطلاعات به منظور تصمیم‌گیری در باره یک برنامه آموزشی (بازرگان، ۱۳۸۳)

گرافیک: طراح گرافیک هنری است که با بهره‌گیری از عواملی چون رنگ، شکل، اندازه، حجم و ایجاد ترکیب-بندی‌ها، صفحه‌ها و تصویرهایی را به قصد چاپ، طراحی و آماده می‌کند (ملک افزلی، ۱۳۸۵).

راهبرد: راهبرد یک نقشه‌ی کلی است که از مجموعه‌ای عملیات تشکیل می‌شود و برای رسیدن به یک هدف معین طراحی و اجرا می‌شود، اما تاکتیک یک اصطلاح وابسته به راهبرد است که به فن یا تدبیری گفته می‌شود که در خدمت راهبرد قرار می‌گیرد (سیف، ۱۳۸۸).

ضرورت انجام تحقیق

کتاب‌های درسی از مهمترین رسانه‌های آموزشی است، که همه روزه معلمان و شاگردان از آن استفاده می‌کنند لذا گاهی اوقات به عنوان تمام برنامه‌ی درسی، معلم به آن تأکید می‌کند (تینکر^۱، ۱۹۹۱). کتاب‌های درسی در ایران نیز، مهمترین و پرکاربردترین رسانه آموزشی است و در بین رسانه‌های یاددهی - یادگیری اهمیت ویژه‌ای دارد (امیرتیموری، ۱۳۸۴). هر دانش آموز به طور هفتگی با چند کتاب درسی سروکار دارد. کتاب درسی به عنوان یک رسانه متکی بر چاپ باید شش عنصر همسانی، شکل، سازماندهی، علاقه، اندازه حروف، استفاده از فضای سفید

1. Tinker

را مورد ملاحظه قرار دهد. رسانه های دیگر آموزشی همچون معلم حول محور کتاب های درسی فعال هستند؛ کتاب درسی از لحاظ ساختار بندی باید به گونه ای طراحی شود که اطلاعات مورد نظر را به سهولت به مخاطب منتقل کند و شرایط را برای خودآموزی فراهم نماید و باید توجه داشت که این امر برای یادگیری کودکان با نیازهای خاص از اهمیت و حساسیت بیشتری برخوردار است.

از طرف دیگر دوره ابتدایی از مهمترین دوره های نظام آموزشی است. تعداد زیاد کودکان تحت پوشش، نقش زیربنایی داشتن برای نظام آموزش و پرورش کشور و ویژگی های کودکان دوره ی ابتدایی با نیازهای خاص اهمیت این دوره را دو چندان می کند. این در حالی است که تصاویر و نقاشی ها و در کتاب های دوره ی ابتدایی نقش بسزایی دارند به گونه ای که شرایط کسب دانش و اطلاعات، پرورش مهارت های ذهنی، عملی و بینش دانش آموزان را فراهم می کند و یادآوری سریع و به طور کلی یادآوردن تجارب را موجب می شوند (موسوی، ۱۳۷۶؛ به نقل از کیانی، ۱۳۸۵).

یونسکو در سال ۱۹۸۱، "سال جهانی معلولان" توجه جهانیان را به نقش حساسی که کتاب می تواند در یکپارچه سازی کودکان معلول با جریان زندگی روزمره دنیای اطرافشان بازی کند جلب نمود، تا به این وسیله اندکی از بار انزوای آنها که باعث جدا شدنشان از گروه همسالان می شود و آنان را به داشتن زندگی جنبی و خارج از جریان اصلی محکوم کند کاسته شود (منافی، ۱۳۸۷).

مطالب ذکر شده در بالا اهمیت طراحی بصری و ضرورت توجه به گرافیک کتاب های درسی را بالاخص در مقطع ابتدایی بیان می کنند. اما در این بین کتاب های کودکان استثنایی از اهمیت بیش تری برخوردارند، چرا که آموزش به کودکانی که دارای نیازهای ویژه هستند دقت در طراحی و تهیه کتب درسی از درجه حساسیت بالایی برخوردار است و اندکی کوتاهی در تهیه کتب به نحو احسن، موجب عدم یادگیری این کودکان می شود.

تعاریف عملیاتی

ارزیابی: در این پژوهش ارزیابی عبارتست از معیار های تدوین شده بوسیله متخصصین در مورد استاندارد ها بر اساس مولفه های گرافیکی کتب درسی

گرافیک: در این پژوهش گرافیک عبارتست از کیفیت طراحی صفحات، طراحی عکس و نقاشی، طراحی شکل و جدول، طراحی متن و طراحی جلد کتب درسی است.

کودکان کم توان: در این پژوهش منظور از کودکان کم توان تمامی کودکان با محدودیتهای جسمی و حرکتی و با هوشبری عادی می باشد.

راهِبرد: در این پژوهش منظور از راهبرد روشهایی برای بهبود وضعیت گرافیک در کتب درسی دوره ابتدایی کودکان کم توان جسمی و حرکتی است.

کتب درسی: در این پژوهش منظور از کتب درسی عبارتست از کتابهای دوره ابتدایی کودکان کم توان جسمی و حرکتی است.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

مقدمه

قسمت اعظم آموزش انسان چه به طور غریزی و چه آگاهانه، صورت بصری دارند و بینا بودن تنها شرط لازم برای فهم است. توانایی‌های انسان در برقرار کردن ارتباط از طریق تصویر در طول تاریخ رشد یافته است و اخبار بصری برای بقا و بالا رفتن سطح آگاهی بشر دارای اهمیت فراوان است. اما تاکنون استعداد فهم و ایجاد پدیده‌های بصری برخلاف سواد کلامی برای همه ضروری در نظر گرفته نمی‌شد. اما در این عصر، اعتبار این امر به قوت سابق نیست. ما هم‌اکنون با نسلی روبه‌رو هستیم که با تصاویر عکاسی، فیلم، تلویزیون، کتاب‌ها و مجلات و غیره بسیار خو گرفته است و بدان وسایل تربیت می‌شود. در این بین کتاب‌های درسی و به‌ویژه کتاب‌های درسی دوره ابتدایی که دارای مخاطب بسیار وسیع و گسترده‌ای می‌باشند از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار هستند. هر چند در سال‌های اخیر تلاش‌هایی در جهت به‌سازی و تغییر فیزیکی و ظاهری آن‌ها رخ داده است اما نبود مدلی مدون به عنوان استاندارد، که از صافی‌های متخصصین آموزشی، گرافیکی، چاپی و غیره گذشته باشد، سبب گردیده این موضوع مهم، قربانی کم‌اهمیتی، اعمال سلیقه‌ی شخصی، مطابقت نداشتن با اهداف آموزشی، عدم توجه به سن مخاطب و مسایلی از این دست گردد. بسیار مطلوب است قبل از چاپ یک کتاب درسی، جلسه‌ای با حضور متخصصین و دست‌اندرکاران امر برگزار گردد تا بر سر مسایلی از قبیل تصویرهای کتاب درسی، ترکیب انواع نگاره‌ها در متن، صفحه‌بندی، طرح‌بندی و هم‌چنین نحوه استفاده از رنگ‌ها بحث و تبادل نظرکنند. این چنین تبادلی ممکن است منجر به تدوین یک مدل استاندارد و کاربردی جهت استفاده طراحان و هم‌چنین نقطه آغازی برای تحقیقات برجسته‌تر باشد (حمزبی، ۱۳۹۲).

نگاهی به آموزش و پرورش استثنایی در جهان و ایران

ریشه‌های تاریخی آموزش و پرورش استثنایی را به گونه‌ای که امروز مطرح است، می‌توان اوایل سال‌های ۱۸۰۰ میلادی در میان تلاش‌های تنی چند از پزشکان محقق یافت. از ایتارد، پزشک اندیشمند فرانسوی که پزشکی حاذق و صاحب‌نظر در بیماری‌های گوش و تعلیم و تربیت کودکان ناشنوا بود می‌توان به عنوان یکی از پیشگامان آموزش و پرورش استثنایی نام برد. از جمله معروف‌ترین کارهای ایتارد، تلاش وی در تربیت ویکتور، کودک ۱۰ ساله‌ای است که در یکی از جنگل‌های فرانسه پیدا شد. وی با زندگی اجتماعی آشنایی نداشت و آثاری از رشد زبان در او مشهود نبود.

ادوارد سگن، شاگرد ایتارد که سال ۱۸۴۸ به آمریکا مهاجرت کرد از اولین کسانی است که با روش ابداعی خود سعی در تعلیم و تربیت کودکان عقب‌مانده ذهنی داشت. در کنار تلاش‌های ایتارد و سگن، زحمات چشمگیر خانم ماریا مونته سوری قابل توجه است. وی تحت‌تاثیر عمیق فعالیت‌ها و روش‌های سگن، به عنوان مربی کودکان عقب‌مانده ذهنی و حامی آموزش و پرورش پیش‌دبستانی برای همه کودکان شهرت یافت. به دنبال کوشش‌های قابل ملاحظه ایتارد، سگن و مونته سوری، این پیشگامان نهضت تعلیم و تربیت استثنایی، شاهد تلاش‌های گسترده دیگر محققان و متخصصان در کشورهای مختلف جهان و تاسیس مراکز، مدارس و کلاس‌های ویژه برای کودکان استثنایی هستیم، به گونه‌ای که امروز همه کشورهای جهان به آموزش و پرورش استثنایی به عنوان یک ضرورت فرهنگی و اجتماعی می‌نگرند و بخش قابل توجهی از امکانات آموزش و پرورش عمومی آنها به کودکان و دانش‌آموزان استثنایی اختصاص می‌یابد.

در هر حال اگر بر این باور باشیم که ستون‌های تمدن هر جامعه بر نظام آموزش و ساختار آموزش و پرورش آن استوار است، بدون تردید سلامت، جامعیت و کارآمدی نظام آموزش و پرورش آن جامعه نیز در گروی وسعت، گستردگی، تنوع و کیفیت برنامه‌های جامع آموزش استثنایی و درصد کودکان و دانش‌آموزانی است که به عنوان